

О‘QUVCHILARNING О‘QISH QOBILIYATLARI ROLI ZAMONAVIY TA’LIM TIZIMIDA ADABIY KOMPETENTLIKNI SHAKLLANTIRISHDAGI ASOSIY ELEMENT SIFATIDA

Orifjonova Malika

Andijon davlat chet tillari instituti talabasi

Annotatsiya. Maqolada adabiyot darslarida maktab o‘quvchilarida o‘qish ko‘nikmalarini shakllantirishga tizimli yondashish, ishning asosiy yo‘nalishlari, zamonaviy uslub va usullar, shuningdek, o‘qish madaniyatini rivojlantirish jarayonida o‘qituvchining roli ko‘rib chiqiladi. Badiiy matnlarni ongli o‘qish, tahliliy faoliyat va sharhlash ko‘nikmalarini shakllantirish samaradorligini oshirishga qaratilgan nazariy asoslar va amaliy strategiyalar tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar va iboralar: yondashuv, malaka, metod, strategiya, ongli o‘qish, malaka oshirish, o‘qish madaniyati.

РОЛЬ ЧИТАТЕЛЬСКИХ НАВЫКОВ УЧАЩИХСЯ КАК КЛЮЧЕВОГО ЭЛЕМЕНТА ФОРМИРОВАНИЯ ЛИТЕРАТУРНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ В СОВРЕМЕННОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЕ

Орифжонова Малика

**Студентка Андижанского государственного
института иностранных языков**

Аннотация: В статье освещается системный подход к развитию читательских навыков у школьников на уроках литературы, выделяются основные направления деятельности, современные методы и приемы, а также роль учителя в процессе формирования читательской культуры. Рассматриваются теоретические основы и практические методы, направленные

на повышение эффективности развития навыков осознанного чтения, аналитической работы и интерпретации художественных произведений.

Ключевые слова и выражения: умения, методика, стратегия, подход, осознанное чтение, читательская культура, развитие навыков.

THE ROLE OF STUDENTS' READING SKILLS AS A KEY ELEMENT IN THE DEVELOPMENT OF LITERARY COMPETENCE IN THE MODERN EDUCATIONAL SYSTEM

Orifjonova Malika
Student of Andijan State
Institute of Foreign Languages

Abstract: The article discusses a systematic approach to developing reading skills among students in literature lessons, highlighting main areas of activity, modern methods and techniques, as well as the teacher's role in the process of forming a reading culture. It examines the theoretical foundations and practical methods aimed at enhancing the effectiveness of developing conscious reading skills, analytical work, and interpretation of literary works.

Keywords: skills, methodology, strategy, approach, conscious reading, reading culture, skill development.

Zamonaviy ta'lim sohasida insonparvar fanlar bo'yicha o'quvchilarda nafaqat o'qish asosiy ko'nikmalarini, balki murakkabroq kompetentsiyalarni ham shakllantirish vazifasi qo'yilgan, masalan, tanqidiy fikrlash, tahliliy refleksiya va interpretatsiya qobiliyatlari. Bu kontekstda o'quv qobiliyatlarini rivojlantirish tizimli pedagogik faoliyat bolib, badiiy matn bilan hamkorlik qilish usullarini egallashga qaratilgan bo'lib, bu barqaror o'quv madaniyatini shakllantirish va adabiyotga bo'lgan savodxonlik darajasini oshirishga yordam beradi.

Nazariy asoslar va tushunchalar. O'quv qobiliyatlari kognitiv, kommunikativ va motivatsion ko'nikmalar to'plamidir, ular badiiy asarlarni samarali qabul qilish, tahlil qilish va interpretatsiya qilishni ta'minlaydi. Zamonaviy adabiyot pedagogikasi kontseptsiyalarida o'qish texnikasi, matnni tushunish, tahliliy faoliyat, interpretatsiya va o'qilganni baholash kabi komponentlar ajratiladi. Bu komponentlar o'zaro ta'sir qilib, adabiyotni ongli qabul qilish uchun zarur bo'lgan integratsiyalashgan kompetentsiyani shakllantiradi.

O'quvchi ko'nikmalarini shakllantirish bo'yicha asosiy yo'nalishlar quyidagilar:

o'qish texnikasini rivojlantirish. Asosiy jihat – tez, to'g'ri va ifodali o'qish ko'nikmalarini takomillashtirish, bu nafaqat matnni chuqurroq tushunishga yordam beradi, balki emotsional javob berish qobiliyatini ham oshiradi. Zamonaviy metodlar intonatsiya, tembr, pauza va ifodali o'qish ustida ish olib borishni, shuningdek, rollarda o'qish, tanlab o'qish va tahlil uchun to'xtab o'qish kabi turli o'qish usullarini o'z ichiga oladi.

Matnni tushunish ko'nikmalarini shakllantirish. Bu bosqichda asosiy fikrni ajratish, kalit so'zlar va iboralarni aniqlash hamda matndan kerakli ma'lumotni topish qobiliyatlarini rivojlantirish nazarda tutilgan. Muhim jihat – sabab va natija bog'lanishlarini, voqealarning mantiqiy ketma-ketligini va matn ichidagi ma'no bog'lanishlarini tan olishni o'rgatish.

Matn tahlili. Matn tahlili faoliyati asarda tasvirlar, qahramonlar, syujet chiziqlari, til vositalari va uslubiy xususiyatlar bilan ishlashni o'z ichiga oladi. Pedagogik texnologiyalar tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, matn mavzusi va g'oyasini ko'ra olish, turli nuqtai nazarlarni solishtirish va muallif niyatlarini aniqlashni nazarda tutadi.

Tushuntirish va baholash. Ushbu komponent o'quvchiga o'qib bo'lgan matnni baholash, o'z nuqtai nazarini asoslash, matn bilan shaxsiy aloqani topish va uni boshqa asarlar bilan solishtirish imkoniyatini shakllantirish bilan bog'liq. Bu bosqichda shaxsiy tajribaga tayanib ishlash, asosli fikr bildirish va tanqidiy tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirish muhimdir.

O'quvchining mustaqil o'qish qobiliyatini rivojlantirish. O'quvchilar

qiziqishlariga mos adabiyot tanlash, matn bilan tashqi yordamsiz ishlash, o'quv vazifalarini belgilash va ularni hal qilishning shaxsiy yo'llarini topish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu yondashuv tashabbuskorlik va o'qish jarayoniga mas'ullikni shakllantirishga yordam beradi.

Pedagogik faoliyat usullari va texnikalari

Ma'lum maqsadlarga erishish uchun turli usul va texnikalar qo'llaniladi, ular o'qitish jarayonini samarali va qiziqarli qiladi:

- *O'qib eshitish va sukutda o'qish, turli formatlarda:* rollarda, tanlab o'qish, sharhlash bilan, muhokama uchun to'xtashlar bilan.
- *Rasmlar bilan ishlash:* vizual tasvirlarni matn mazmuni bilan solishtirish, o'z rasmlarini yaratish, rasmlarga asoslangan hikoyalar yozish.
- *Reja va sxemalar tuzish:* voqealar ketma-ketligini aniqlash, muhim nuqtalarni ajratish, tuzilma sxemalarini shakllantirish.
- *Turlar bo'yicha hikoya qilish:* to'liq, qisqaroq, tanlab, qahramon nuqtai nazaridan, mazmunni etkazish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.
- *Episodlarni tahlil qilish:* tilda xususiyatlarni, qahramonlarning xarakteristikalarini, harakatlarning motivlarini aniqlash.
- *So'z bilan tasvir qilish:* o'qilganlar asosida tasvirlar yaratish, landshaftlar, interyerlar, qahramonlarni tasvirlash — tasviriy fikrlashni rivojlantiradi.
- *Matnlarni solishtirish:* bir asarning yoki turli asarlarning bir mavzudagi variantlarini taqqoslash.
- *Adabiyot tushunchalari bilan ishlash:* adabiyot bilan bog'liq terminlar va tushunchalarni tushuntirish.
- *Ijodiy vazifalar:* esse yozish, she'rlar yozish, sahnalashtirish, o'z rasmlarini yaratish.
- *Munozaralar va muhokamalar:* fikr almashish, asoslash, kommunikatsiya ko'nikmalarini rivojlantirish.

Amaliy vazifalar misollari. Zamonaviy pedagogik amaliyotlar aniq vazifalarni qo'llashni nazarda tutadi, masalan:

- matnda qahramonning kayfiyatini ifodalovchi so'zlarni ajratib ko'rsatish.
- qahramon tasviriga mos keladigan sinkveyn yoki boshqa she'riy shakllar tuzish.
- hikoyani davom ettirish yoki asarning finalini o'zgartirish.
- matndan maqollar, xalq so'zlari topish.
- qahramonlarning harakatlarini ularning ichki motivlari bilan solishtirish.
- turli mualliflarning bir mavzuda yozgan asarlarini taqqoslash.
- manzara yoki atrof-muhitning hikoyaning rivojlanishidagi rolini tahlil qilish.
- adabiy qahramonlar nomidan maktublar yozish.

O'qish malakalarini shakllantirish jarayonida o'qituvchining roli. O'qituvchi o'quvchilarni o'qishga bo'lgan ijobiy munosabatini shakllantirishda katalizator sifatida faoliyat ko'rsatadi, qiziqarli va qulay matnlarni tanlab, turli pedagogik strategiyalar va texnologik yondashuvlarni qo'llaydi. Muhim vazifa — o'qishga ijobiy munosabatni rivojlantirish, qiziquvchanlikni va tanqidiy fikrlashni oshirish. O'qituvchi nafaqat bilimlarni uzatishi, balki o'quvchilarni adabiy matnlarni mustaqil o'rganishga ilhomlantirishi, ularning tahliliy va izohli ko'nikmalarini suhbat va hamkorlikdagi ishlar orqali rivojlantirishi kerak.

O'qish ko'nikmalarini rivojlantirish murakkab, ko'p qirrali va maqsadli pedagogik jarayon bo'lib, u ham o'qituvchi, ham o'quvchilar tomonidan muntazam va ijodiy ishlashni talab qiladi. Zamonaviy metodlarni joriy qilish, innovatsion texnologiyalardan foydalanish va o'qituvchining faol ishtiroki o'quv madaniyatini shakllantirishda muvaffaqiyatli yordamlashadi, shuningdek, zamonaviy axborot jamiyatida yosh avlodni adabiyotni ongli qabul qilishga, tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga va insonparvarlik kompetentsiyasini oshirishga tayyorlaydi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Варанов, А. В. (2010). *Адабий о'qish: nazariya va amaliyot*. Moskva: Akademik loyiha.
2. Vygotskiy, L. S. (2009). *Rivojlanish va o'qishni o'rganish psixologiyasi*. Moskva: Prosvyashchenie.
3. Guseyeva, I. M. (2015). *O'quvchilar o'quv madaniyatini shakllantirish*. Sankt-Peterburg: Liter.
4. Ivanova, T. A. (2012). Maktab yoshidagi o'quvchilarning o'qish ko'nikmalarini rivojlantirish usullari va texnologiyalari. // *Pedagogika va psixologiya bo'limi axboroti*, № 4, s. 45–52.
5. Levina, V. V. (2014). *Адабий о'qish nazariyasi va amaliyoti*. Moskva: Prosvyashchenie.
6. Mikhaylova, T. V. (2018). Zamonaviy yondashuvlar orqali badiiy matnlar o'qish bilan tanqidiy fikrlashni rivojlantirish. // *Pedagogik fikrlar jurnali*, № 3, s. 23–30.
7. Pavlova, E. I. (2011). *Maktabda adabiyot o'qitish innovatsion texnologiyalari*. Moskva: Oliy maktab.
8. Petrov, A. A. (2013). Badiiy matn bilan ishlashda tahliliy faoliyat. // *Zamonaviy pedagogika masalalari*, № 5, s. 67–74.
9. Smirnova, N. V. (2016). O'qituvchining o'qish kompetentsiyasini shakllantirishdagi roli. // *Ta'lim va pedagogika*, № 2, s. 12–19.
10. Cherechnichenko, N. S. (2008). *Адабий та'lim asoslari*. Moskva: Drofa.
11. Shapoval, V. V. (2019). Zamonaviy ta'lim sharoitida o'qish madaniyatini shakllantirish. // *Zamonaviy pedagogika axboroti*, № 7, s. 80–85.